

Archeologienota: De geplande werken aan de Maaikeneveld te Lier

Annelies De Raymaeker

Tienen, 2024
Studiebureau Archeologie bv

Colofon

Archeologienota: De geplande werken aan de Maaikeneveld te Lier
--

Projectleiding:	Annelies De Raymaeker & Vanessa Vander Ginst
Erkend archeoloog:	Annelies De Raymaeker
Auteurs:	Annelies De Raymaeker
Foto's en tekeningen:	Studiebureau Archeologie bv (tenzij anders vermeld)

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bv mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

Studiebureau Archeologie bv
Bietenweg 20
3300 Tienen
www.studiebureau-archeologie.be
info@studiebureau-archeologie.be
tel: 0474/58.77.85
fax: 016/77.05.41

©2024, Studiebureau Archeologie bv

Hoofdstuk 1 Bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Projectcode:	2024 C 113
Aanleiding:	De opgemaakte archeologienota kadert in een geplande omgevingsvergunning (stedenbouwkundige handelingen) met in totaal een kadastraal oppervlakte van ca. 12.097 m ² en een vergunningsgebied met oppervlakte van ca. 8.917 m ² . Hiermee voldoet het project aan de oppervlaktelimieten (Onroerendergoeddecreet van 12 juli 2013, het Onroerendergoedbesluit van 16 mei 2014 en de Code van Goede Praktijk).
Erkend archeoloog:	Annelies De Raymaeker OE/ERK/Archeoloog/2016/00148 Studiebureau Archeologie bv OE/ERK/Archeoloog/2015/00002
Locatie:	Lier, Maaikeneveld (fig. 1.1 en 1.2) Bounding box: punt 1: x = 161 933, y = 201 689 punt 2: x = 162 127, y = 201 856 Lier, afd. 1, sectie C , perceel 422C (partim), 422T (partim), 422W (partim en 422S (partim) (fig. 1.3)
Relevante termen:	Bureauonderzoek, Kempen, buitengebied
Bebouwde zones:	Op het terrein zijn momenteel twee serres en een woning aanwezig.

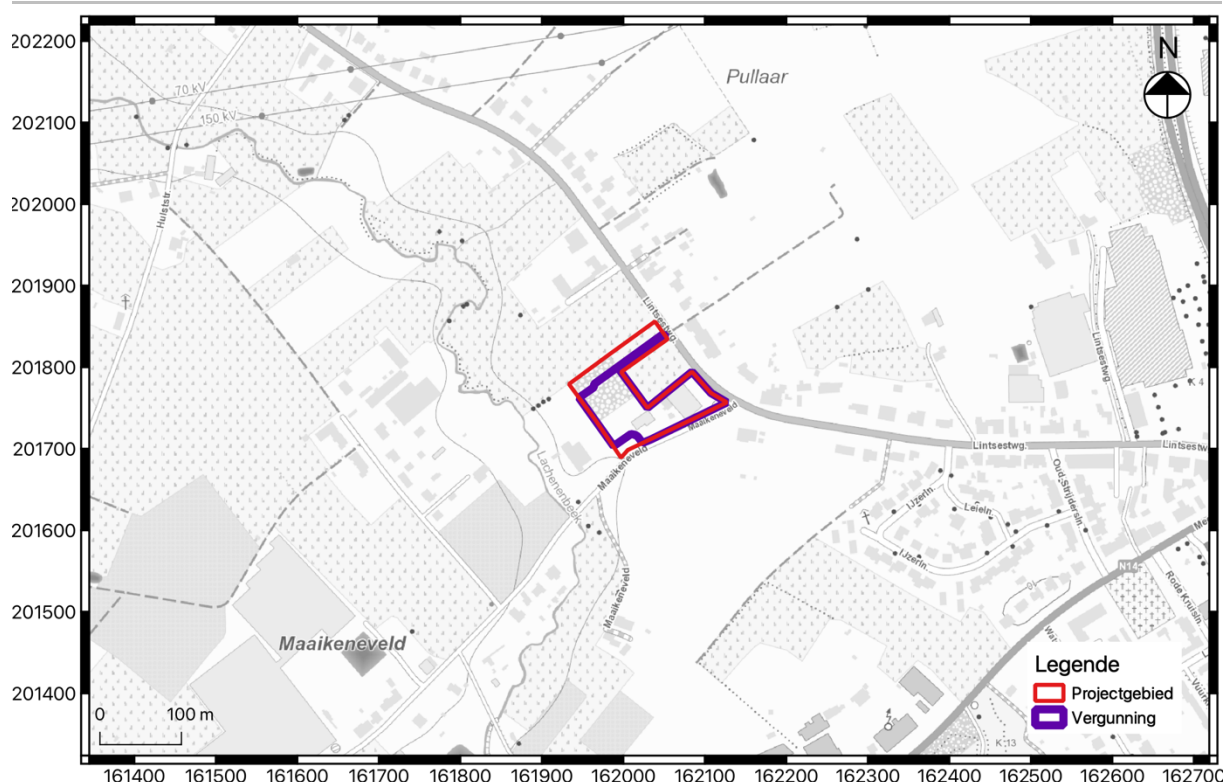

Fig. 1.1: Uittreksel van de topografische kaart met situering van het projectgebied (©Databank Ondergrond Vlaanderen).

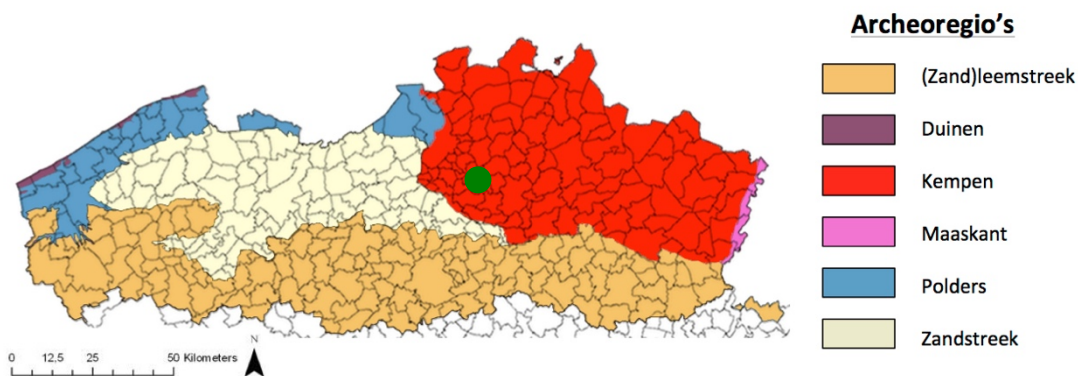

Fig. 1.2: Situering van het projectgebied binnen de verschillende Vlaamse archeoregio's¹.

¹ <https://onderzoeksbalans.onroerendergoed.be/onderzoeksbalans/archeologie>

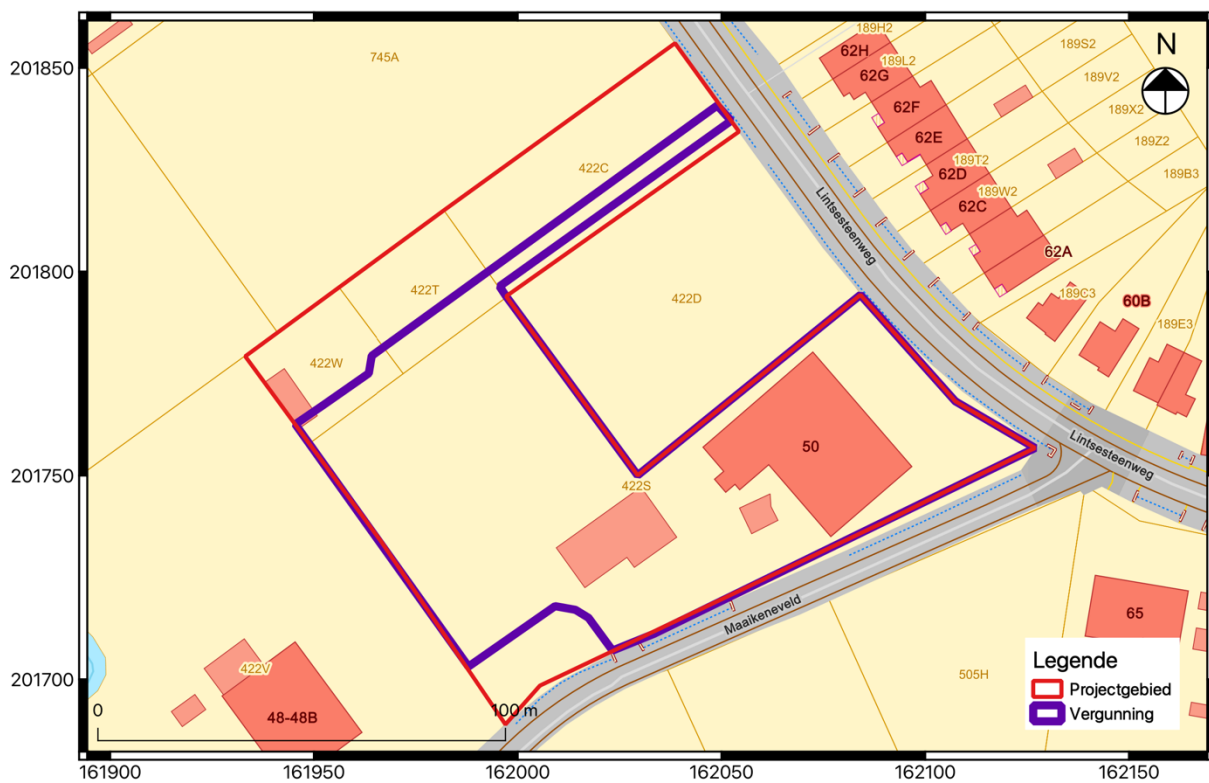

Fig. 1.3: Uittreksel van het kadastrale plan met situering van het projectgebied (©CADGIS).

1.1.2 Archeologische voorkennis

Binnen de contour van het projectgebied werd nog geen archeologisch onderzoek uitgevoerd.

1.1.3 Onderzoeksopdracht

Het archeologisch vooronderzoek beoogt vast te stellen of er een archeologische site aanwezig is op een terrein, wat de karakteristieken en de bewaringstoestand van deze site zijn, wat haar relatie is met het landschap, welke waarde ze heeft, en hoe ermee moet omgegaan worden in het kader van bodemingrepen.

De Code Goede Praktijk draagt een aantal mogelijke fasen aan, opgedeeld in prospectie zonder ingreep in de bodem (bureaustudie, landschappelijk bodemonderzoek, geofysisch onderzoek, veldkartering) en prospectie met ingreep in de bodem (verkenkend archeologisch booronderzoek, waarderend archeologisch booronderzoek, proefsleuven en proefputten, proefputten in functie van steentijd artefactensites). Na voltooiing van elke fase in het vooronderzoek wordt afgewogen of verder vooronderzoek noodzakelijk is en wat de aard van dat vooronderzoek is. Na iedere fase in het vooronderzoek volgt verder vooronderzoek, zonder ingreep in de bodem of met ingreep in de bodem, indien op basis van de reeds uitgevoerde fase(s) van het vooronderzoek onvoldoende informatie gegenereerd is om:

- de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende te staven.
- een gemotiveerde uitspraak te doen over het al dan niet moeten nemen van maatregelen.
- een plan van aanpak voor een archeologische opgraving op te maken.
- een plan van aanpak voor een behoud in situ op te maken.

De keuze van de methode voor verder vooronderzoek wordt gebaseerd op de volgende vier criteria, aangezien het doel van een archeologisch vooronderzoek immers is om met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bovenstaande informatie te kunnen leveren:

- Is het mogelijk deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het nuttig deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het overdreven schadelijk voor het bodemarchief deze methode toe te passen op dit terrein?
- Is het noodzakelijk deze methode toe te passen op dit terrein (kosten-batenanalyse)?

Vraagstelling:

- Kan de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende gestaafd worden?
- Zijn er archeologisch relevante sites aanwezig?
- Wat is het wetenschappelijk potentieel van de aanwezige sites?
- Moeten er bijkomende maatregelen genomen worden omwille van eventuele aanwezige sites?
- Maak een plan van aanpak op voor een eventueel vervolgonderzoek.
- Kunnen maatregelen voorgesteld worden voor een eventueel behoud in situ van een aanwezige archeologische site? Hoe kunnen deze maatregelen afgedwongen en gecontroleerd worden?

Randvoorwaarden:

/

1.1.4 Beschrijving geplande werken

Bestaande toestand

Het terrein is momenteel gedeeltelijk bebouwd. Langs de Maaikeneveld zijn twee serres (1.320 m²) en een eengezinswoning gebouwd (119 m²). Deze gebouwen worden richting de straat voorafgegaan door verharding. Het oostelijke deel van het vergunningsgebied is braakliggend. In het noorden zijn nog enkele bomen aanwezig, samen met een stuk grasland.

Archeologienota: De geplande werken aan de Maaikeneveld te Lier

Fig. 1.4: Inplantingsplan bestaande toestand.

Fig. 1.5: Detail uit een luchtfoto van 2023 met aanduiding van het projectgebied.

Geplande toestand

In eerste instantie wordt alle aanwezige bebouwing en verharding verwijderd.

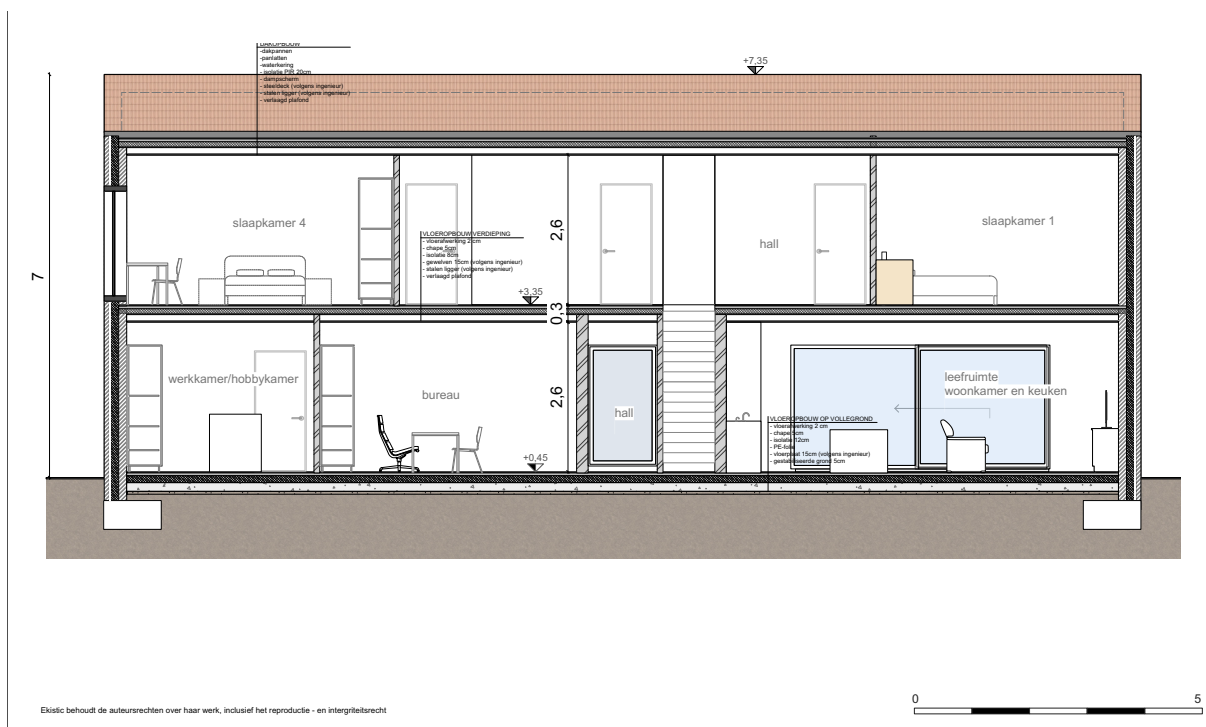
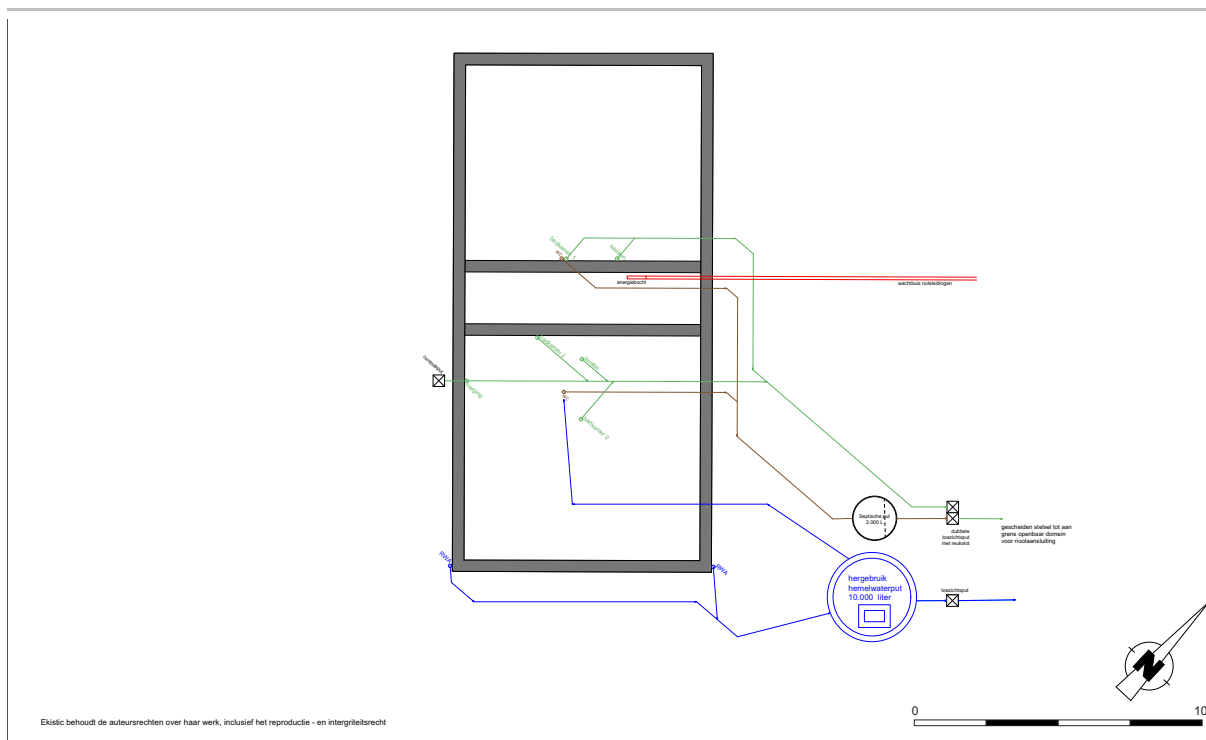
In de hoek van de Lintsesteenweg en de Maaikeneveld wordt een eengezinswoning gebouwd. Deze woning wordt niet voorzien van een kelder en zal gefundeerd worden op vorstvrije diepte. De woning wordt met de Maaikeneveld verbonden via zogenaamde karrensporen. Langs de zuidoostelijke hoek wordt een septische put en regenwaterput voorzien.

Langs de westelijke grens van het projectgebied wordt een grote loods voorzien. De loods wordt opgedeeld in een opslagruimte voor landbouwvoertuigen en -machines (817m²) en een wasplaats (524 m²). Ook hier worden twee regenwaterputten voorzien, met een overloop richting de infiltratievoorzieningen (125 m²).

Vanaf de Lintsesteenweg (in het noorden) wordt een brandweg aangelegd met een oppervlakte van 365 m². Deze dient niet voor dagelijks gebruik. Ten oosten van de loods wordt nieuwe verharding en wegenis richting de Maaikeneveld aangelegd, met een oppervlakte van 1.152 m².

Fig. 1.6: Inplantingsplan geplande toestand.

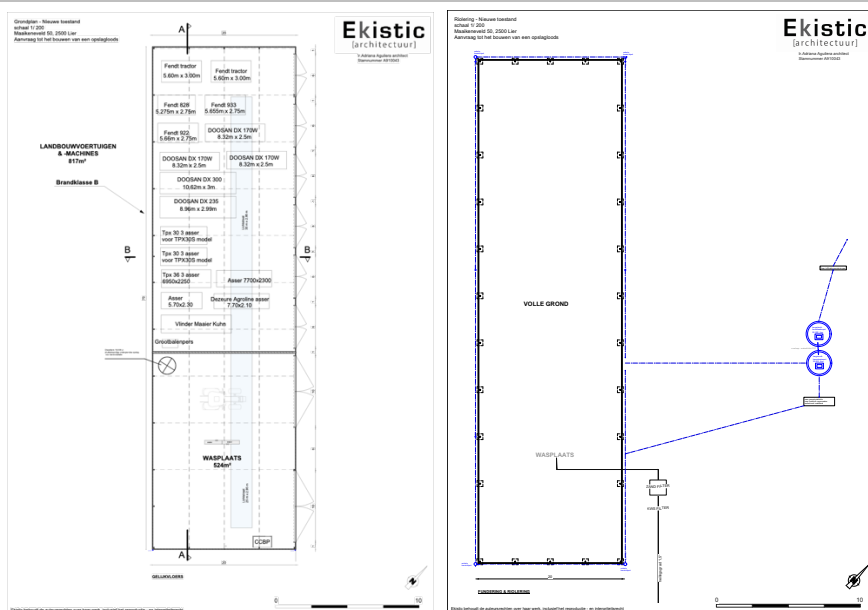

Fig. 1.9: Grond- en rioleringsplan loads.

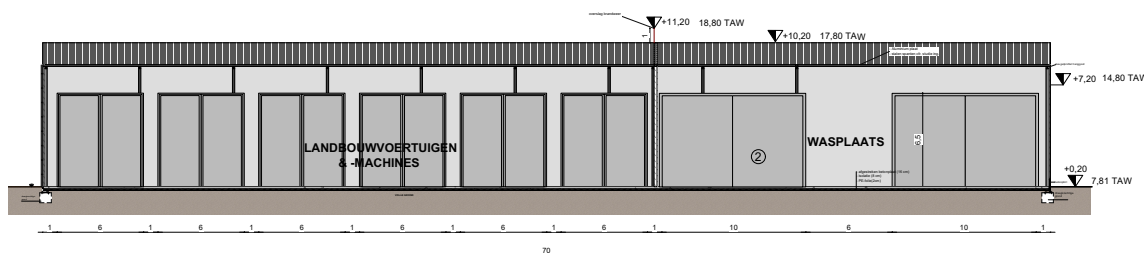

Fig. 1.10: Dwarsdoorsnede loads.

1.1.5 Werkwijze

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens (o.a. digitale hoogtemodellen) van het onderzoeksgebied verzameld op basis van online ter beschikking gestelde data.² Verder werden de topografische kaart van België, de tertiair geologische kaart, de quartair geologische kaart, de bodemkaart, het kadasterplan en luchtfoto's geraadpleegd. Een geomorfologische kaart werd niet geraadpleegd, vermits deze niet beschikbaar is voor het projectgebied. Al deze plannen – online beschikbaar via Geopunt Vlaanderen en het Nationaal Geografisch Instituut van België – werden verder bewerkt tot publicatieplannen met behulp van de software QGIS.

Van het tot nog toe uitgevoerde historisch en heemkundig onderzoek is een *status quaestionis* opgemaakt met betrekking tot het onderzoeksgebied op basis van de beschikbare publicaties en de digitale Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed van Onroerend Erfgoed.³

Het historisch kaartmateriaal (Ferraris, Atlas der Buurtwegen, Popp en Vandermaelen) is gegeorefereerd geraadpleegd via het geoportaal van het agentschap Onroerend Erfgoed. Aan de hand van het historisch kaartmateriaal, in combinatie met luchtfotografie, is nagegaan hoe het grondgebruik gedurende de laatste eeuwen op en rond het projectgebied evolueerde. Deze informatie kan een impact hebben op de kwaliteit van het eventueel aanwezige bodemarchief en de bewaring ervan.

Bijkomend archiefonderzoek is niet uitgevoerd omdat uit de analyse van het historisch kaartmateriaal geen grondgebruik naar voor komt dat dit noodzakelijk maakt. Een grondige studie van de beschikbare archivalische bronnen kan wel bijkomende informatie aandragen voor de middeleeuwse geschiedenis van het onderzoeksgebied, maar een dergelijk onderzoek is van een dusdanige omvang dat dit niet past binnen een archeologienota.

² www.dov.vlaanderen.be

³ <https://inventaris.onroenderfgoed.be/>

1.2 Assessmentrapport

1.2.1 Landschappelijke ligging van het projectgebied

Deze paragraaf overloopt kort de landschappelijke context van het projectgebied, met aandacht voor de aardkundige en hydrografische situering, de fysisch-geografische context en bodemtypologie.

Het projectgebied is gelegen in Lier. Het projectgebied maakt deel uit van de archeo-regio van de Kempen (fig. 1.2). Uit het digitaal hoogtemodel (DHM II, fig. 1.11) kan afgeleid worden dat het projectgebied op de noordelijke flank van een ZW-NO georiënteerde rug ligt.

Het terrein zelf is relatief vlak, met hoogteverschillen tussen 7,6 en 8,2m TAW (fig. 1.13). Ten westen en zuiden ligt een beduidend lagere zone aan de Lachenebeek (waterloop) en de straat zelf.

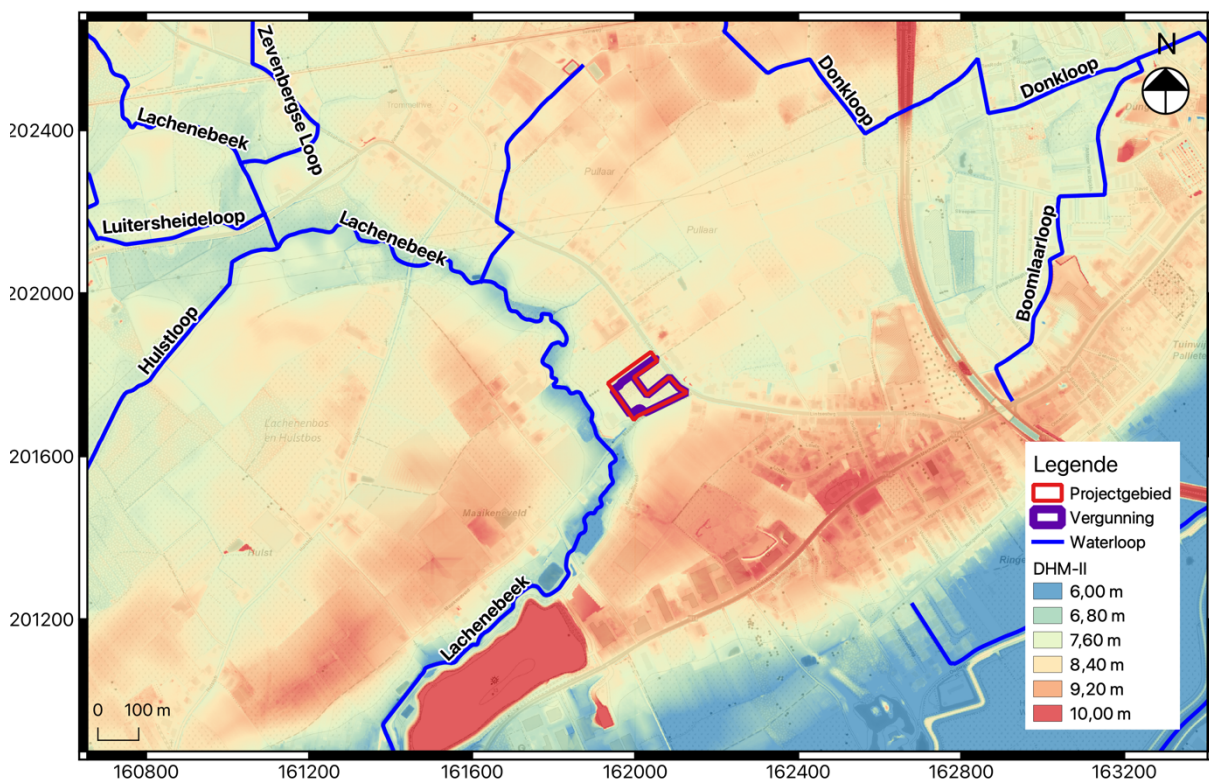

Fig. 1.11: DHMII met aanduiding van het projectgebied.

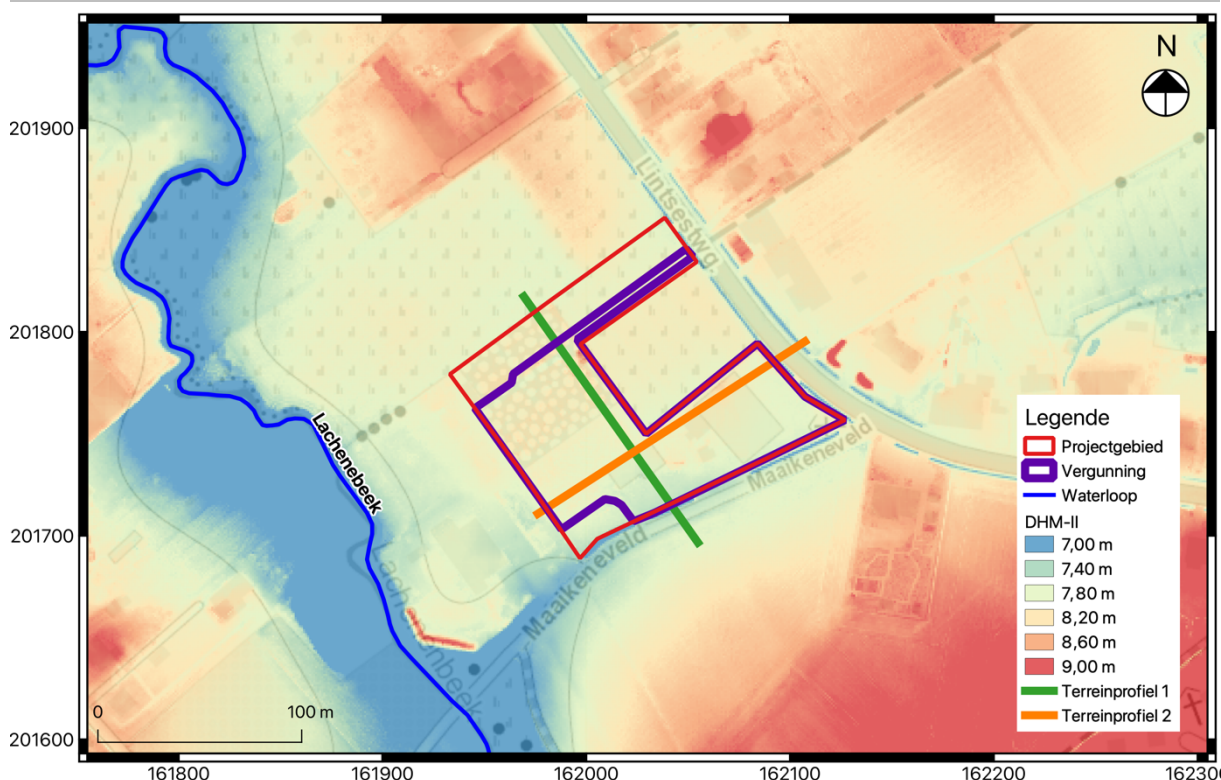

Fig. 1.12: Detailopname van DHMII met aanduiding van het projectgebied en twee geplaatste terreinsneden.

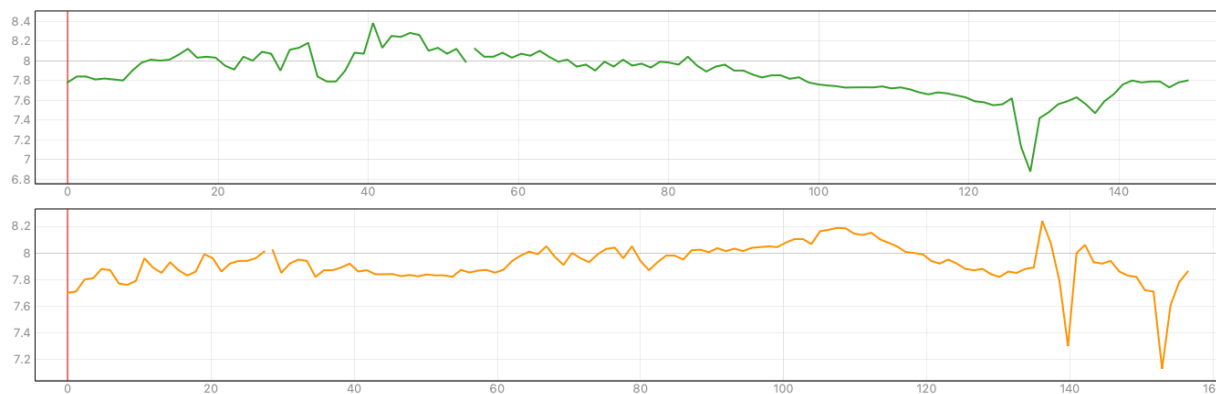

Fig. 1.13: Terreinverloop ter hoogte van het projectgebied.

Hieronder staan de verdere voor het projectgebied beschikbare gegevens opgesomd volgens www.dov.vlaanderen.be en www.geopunt.be.

- Volgens de **tertiair geologische kaart** (fig. 1.14) (www.dov.vlaanderen.be) is het voornaamste lithologische kenmerk van de Formatie van Berchem een zwartgroen, sterk kleihoudend, sterk glauconiethoudend, glimmerhoudend, fijn zand met schelpen en soms grof zand en beenderresten.

- Volgens de **quartair geologische kaart** (fig. 1.15) (www.dov.vlaanderen.be) is het project aangeduid met code 1. Dit betekent het voorkomen van eolische afzettingen (zand tot silt) uit het Weichsel (ten tijde van het Laat-Pleistoceen; 116 ka – 11,7 ka BP) en mogelijk vroeg Holocene (Holocene; 11,7 ka BP tot heden). Tevens kunnen hellingsafzettingen van het quartair voorkomen (quartair; 2,6 ma – 11,7 ka). .
- Op de **bodemkaart** (fig. 1.16) wordt het projectgebied gekarteerd als deel uitmakende van de Ldaz-bodemserie. Dit is een matig natte zandleembodem met een textuur B-horizont. De gronden rondom zijn ook allemaal zandleembodems, in verschillende vormen van drainage, al dan niet met een (verbrokkelde) textuur B-horizont.

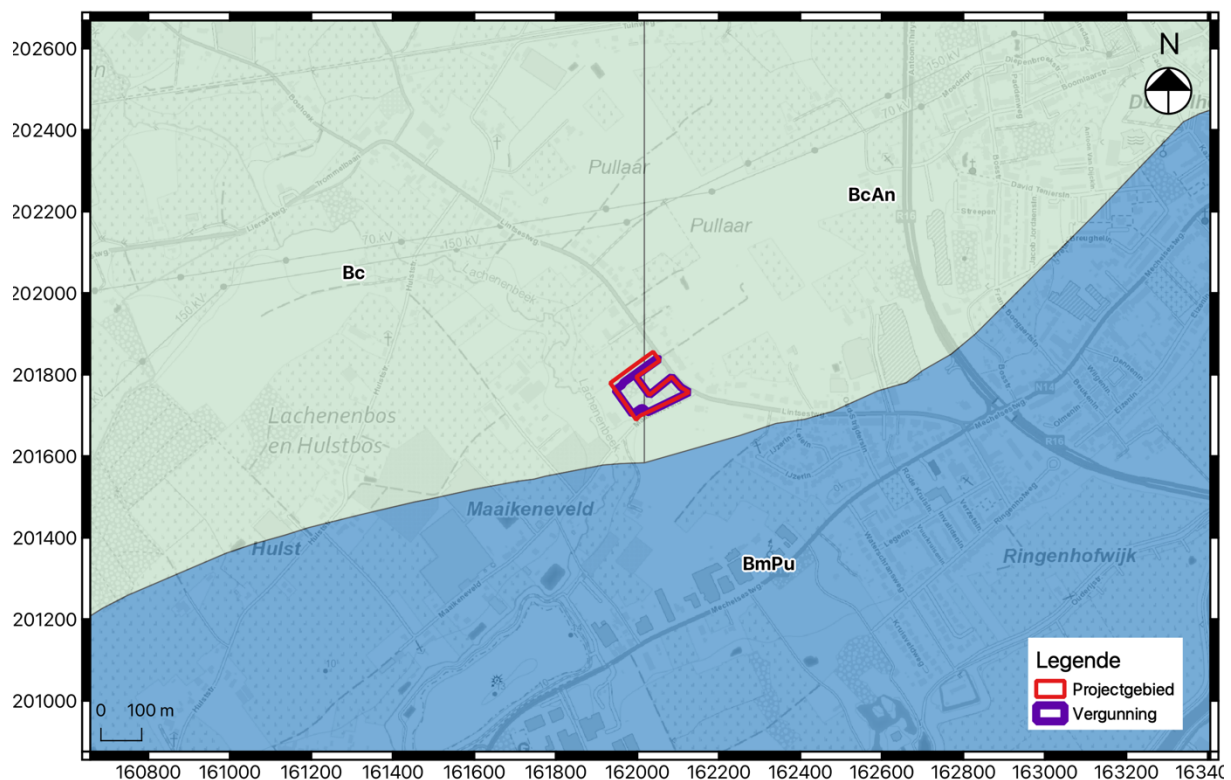

Fig. 1.14: Tertiair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied (Bron: Geopunt Vlaanderen).

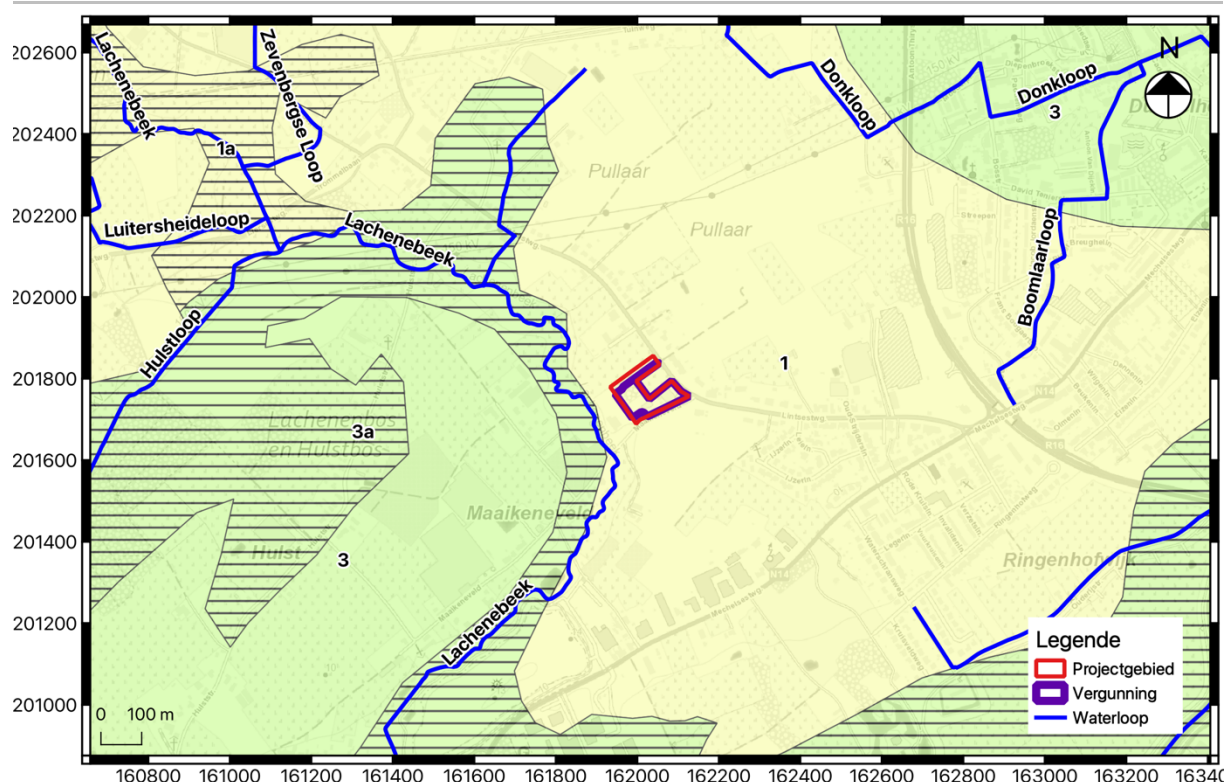

Fig. 1.15: De quartair geologische kaart met aanduiding van het projectgebied (bron: Geopunt Vlaanderen).

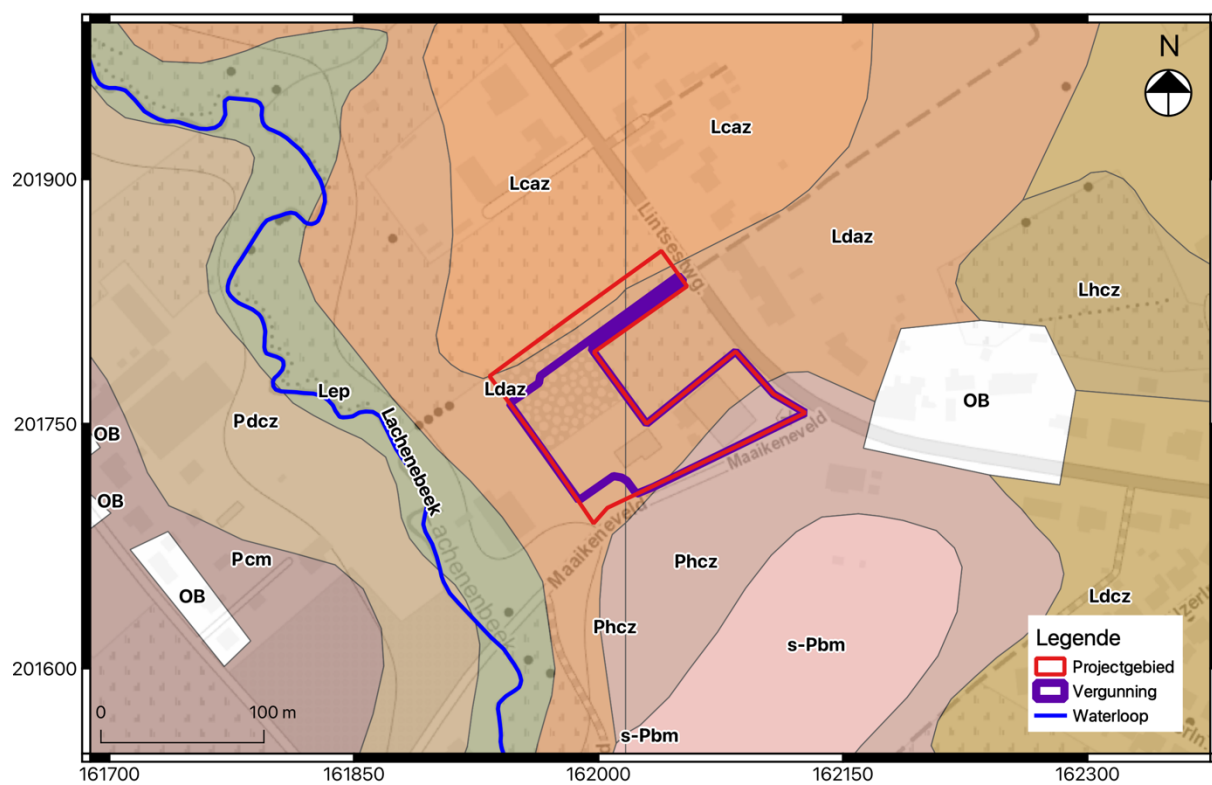

Fig. 1.16: Bodemkaart met aanduiding van het projectgebied (Bron: Geopunt Vlaanderen).

1.2.2 Historische beschrijving van het projectgebied

Het projectgebied is gelegen in een zeer landelijke regio ten westen van de stad Lier en ten zuiden van de dorpskern van Pullaar.

De stad Lier heeft een eerder onduidelijke ontstaansgeschiedenis. Verschillende muntvondsten en archeologisch onderzoek wijzen op een oorsprong in de (Gallo-)Romeinse periode, maar uit het archeologisch onderzoek blijkt ook dat in de prehistorie reeds één of meerdere nederzettingskernen aanwezig waren in en rond Lier.

De oudste stadskern, die mogelijk opklimt tot in de Frankische periode, moet volgens sommige literatuurbronnen gezocht worden rond de Vismarkt (hogere Nete-oever), met als natuurlijke begrenzin de kleine Nete en de Vredebergvliet. Andere historici koppelen het ontstaan aan de Sint-Gummaruslegende. Uit zijn begraafplaats zou een bedevaartsoord en later een nederzetting zijn ontstaan⁴.

De regio rond het projectgebied is altijd zeer landelijk gelegen. Een opeenvolging van historisch kaartmateriaal (vanaf Ferrariskaart, fig. 1.17) toont een gebied met nauwelijks bebouwing dat ingericht is als landbouwgebied. De Lintsesteenweg is al aanwezig, met hier rond een licht dichtheid van bebouwing. Op de kaart van Vandermaelen (fig. 1.19) wordt net ten zuiden van het huidige projectgebied een woning "*den dryhoek maison*" gekarteerd. Het terrein zelf blijft onbebouwd.

Een opeenvolging van luchtfoto's toont het recente verleden van het terrein. Vanaf de luchtfoto van 1979-1990 is bebouwing ten zien op het terrein zelf. Het gaat om een serre in de zuidoostelijke hoek van het terrein. Op de luchtfoto van 1995 (fig. 1.23) is bebouwing ter hoogte van quasi het volledige terrein te zien. Deze situatie blijft tot 2013 quasi ongewijzigd, vanaf dan kan in de westelijke zone allerlei werkzaamheden worden opgemerkt. De bebouwing in de westelijke zone verdwijnt en bos komt in de plaats. Vanaf 2022 verdwijnt dit bos en op de luchtfoto van 2023 zijn grote werkzaamheden en vergravingen op de merken in het volledige westen.

Vanaf de luchtfoto van 2017 zijn in het oosten ook allerlei opruimingswerken op te merken.

⁴ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/13739>

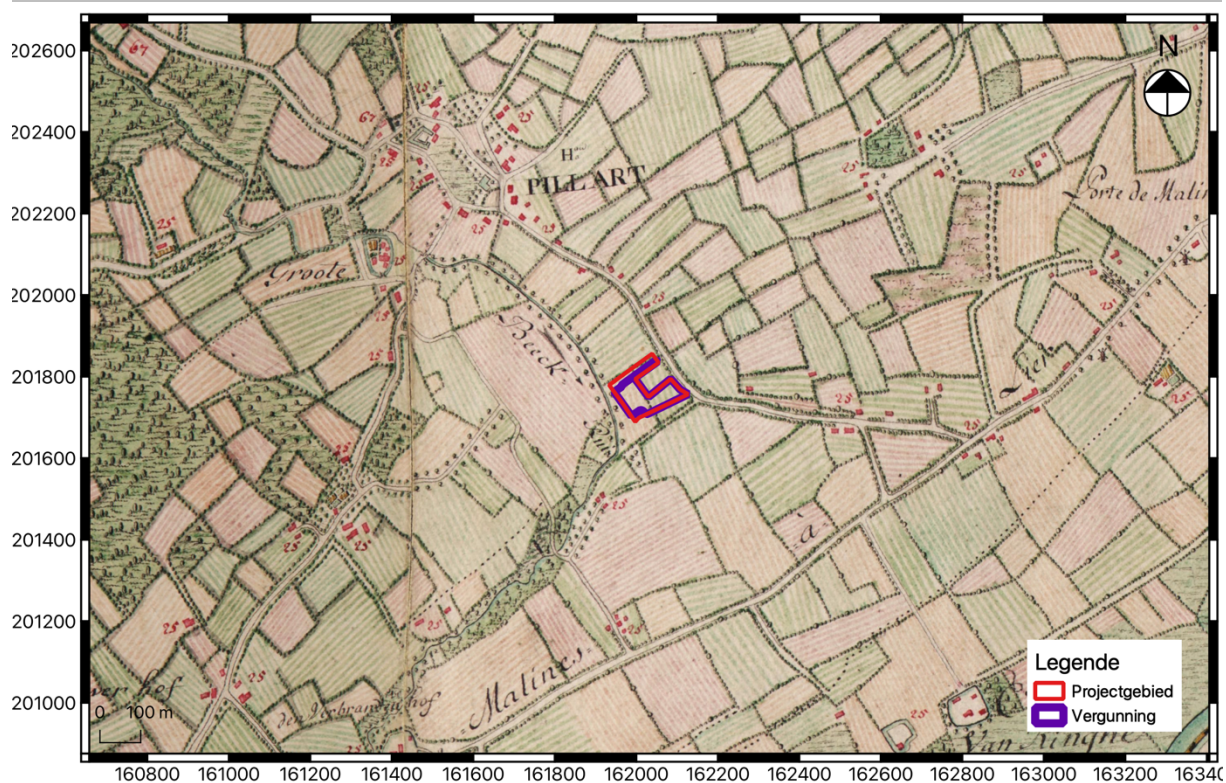

Fig. 1.17: Uittreksel uit de Ferrariskaart met aanduiding van het projectgebied.

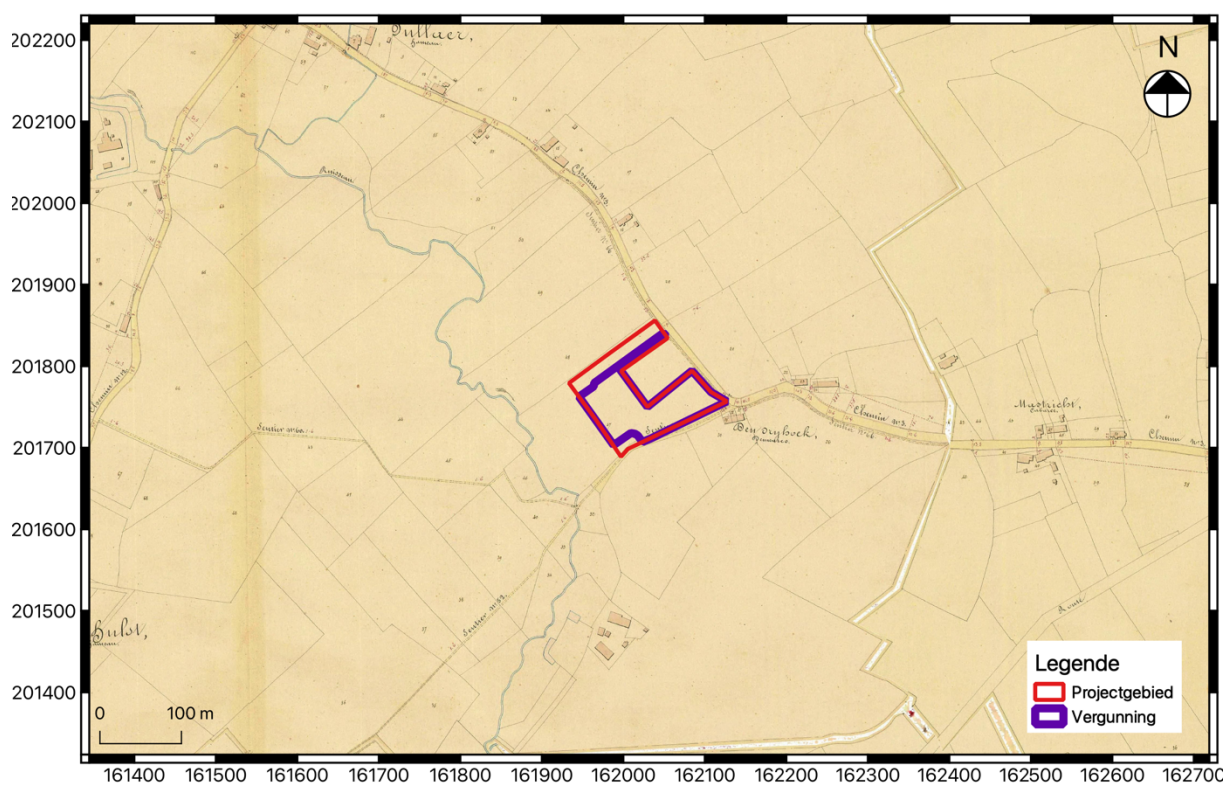

Fig. 1.18: Uittreksel uit de Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het projectgebied.

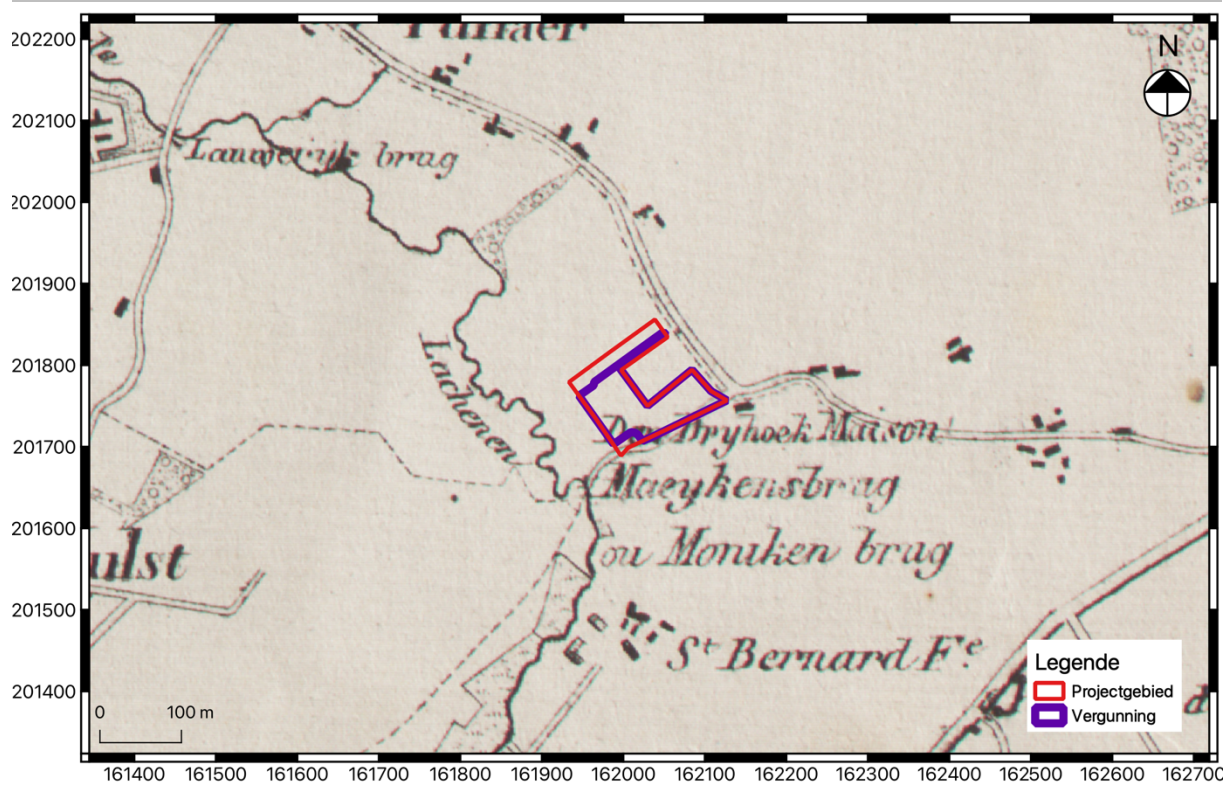

Fig. 1.19: Uittreksel uit de kaart van Vandermaelen met aanduiding van het projectgebied.

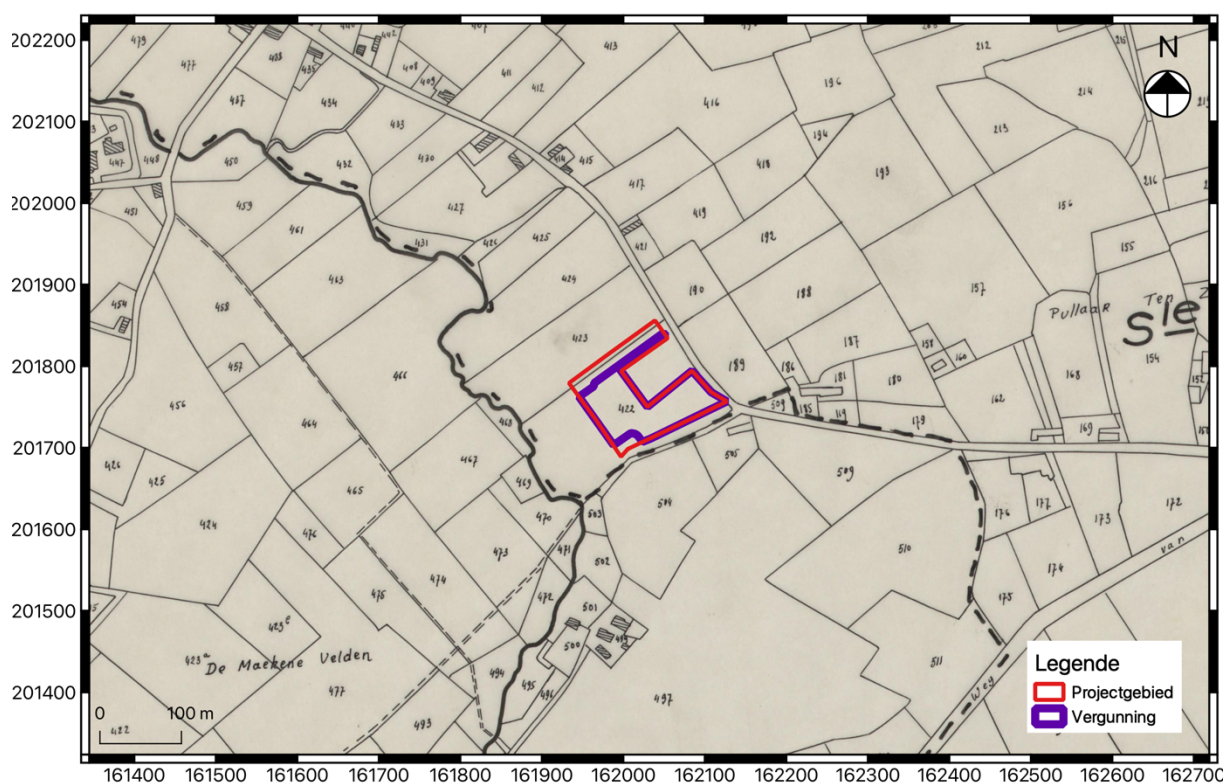

Fig. 1.20: Uittreksel uit de Poppkaart met aanduiding van het projectgebied.

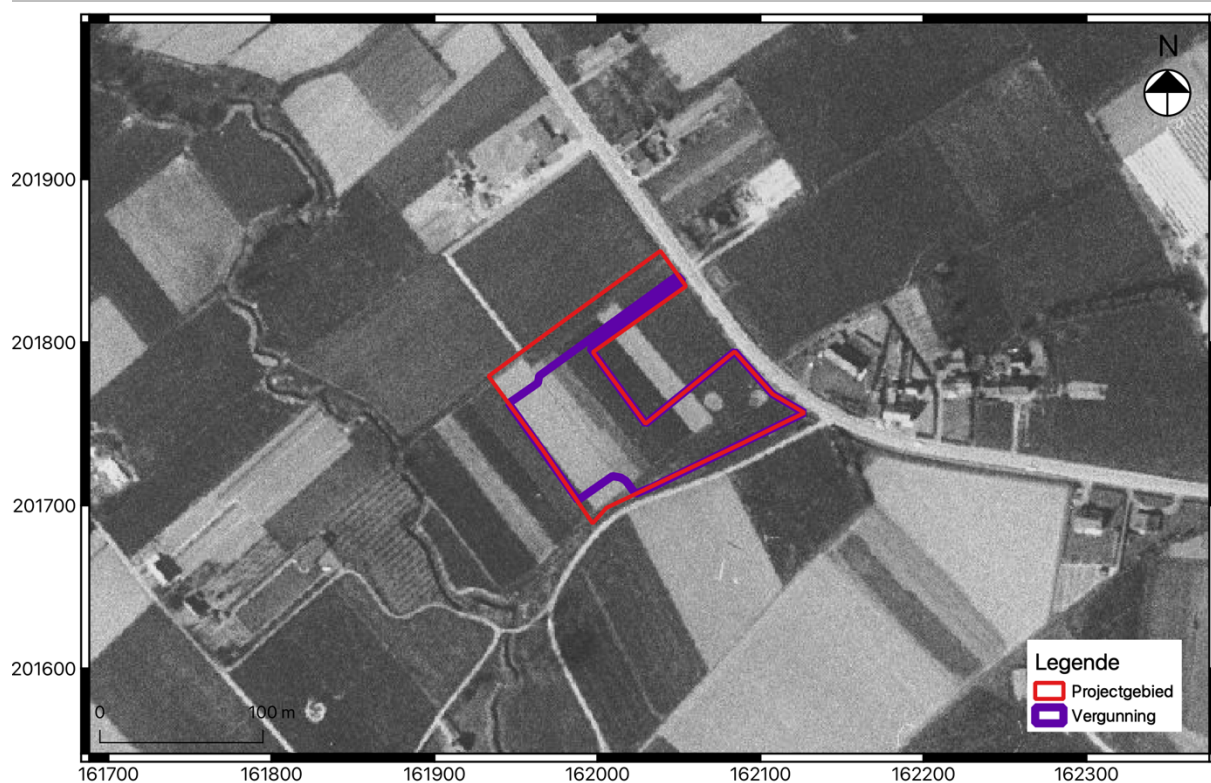

Fig. 1.21: Detail uit een luchtfoto van 1971 met aanduiding van het projectgebied.

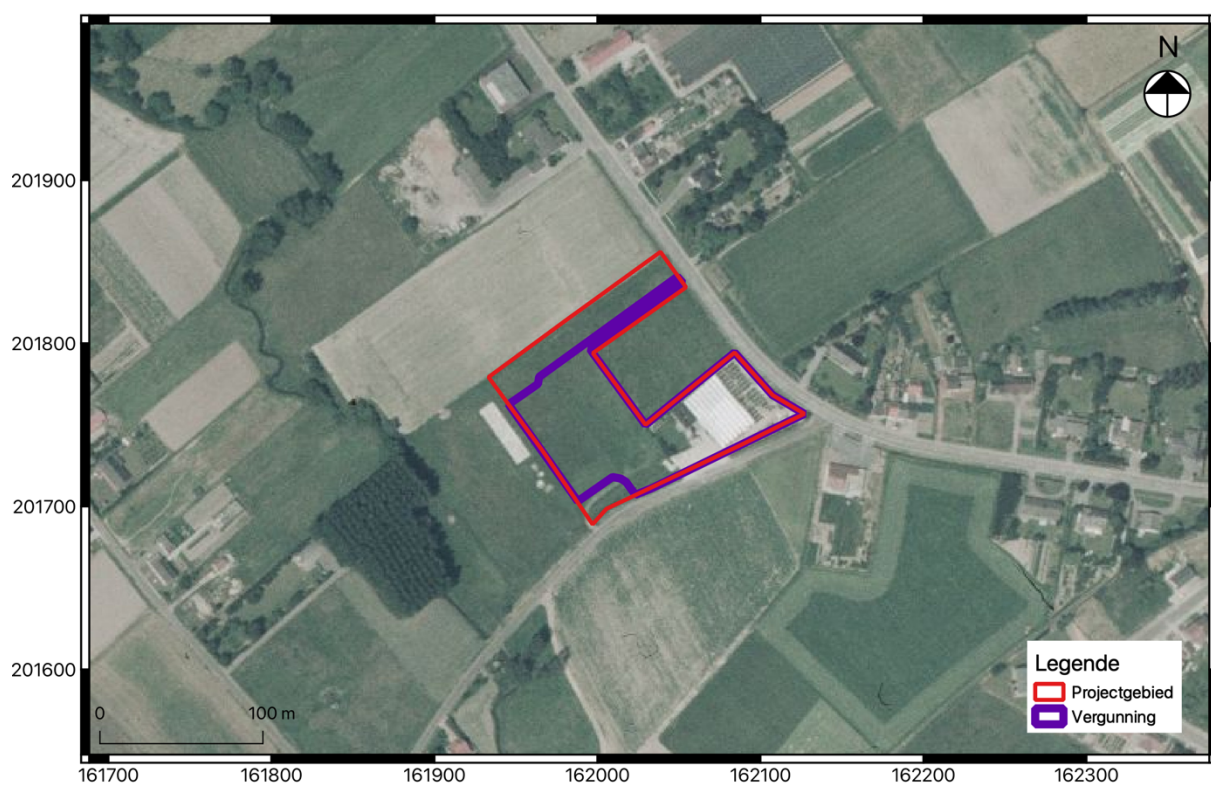

Fig. 1.22: Detail uit een luchtfoto van 1979-1990 met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 1.23: Detail uit een luchtfoto van 1995 met aanduiding van het projectgebied.

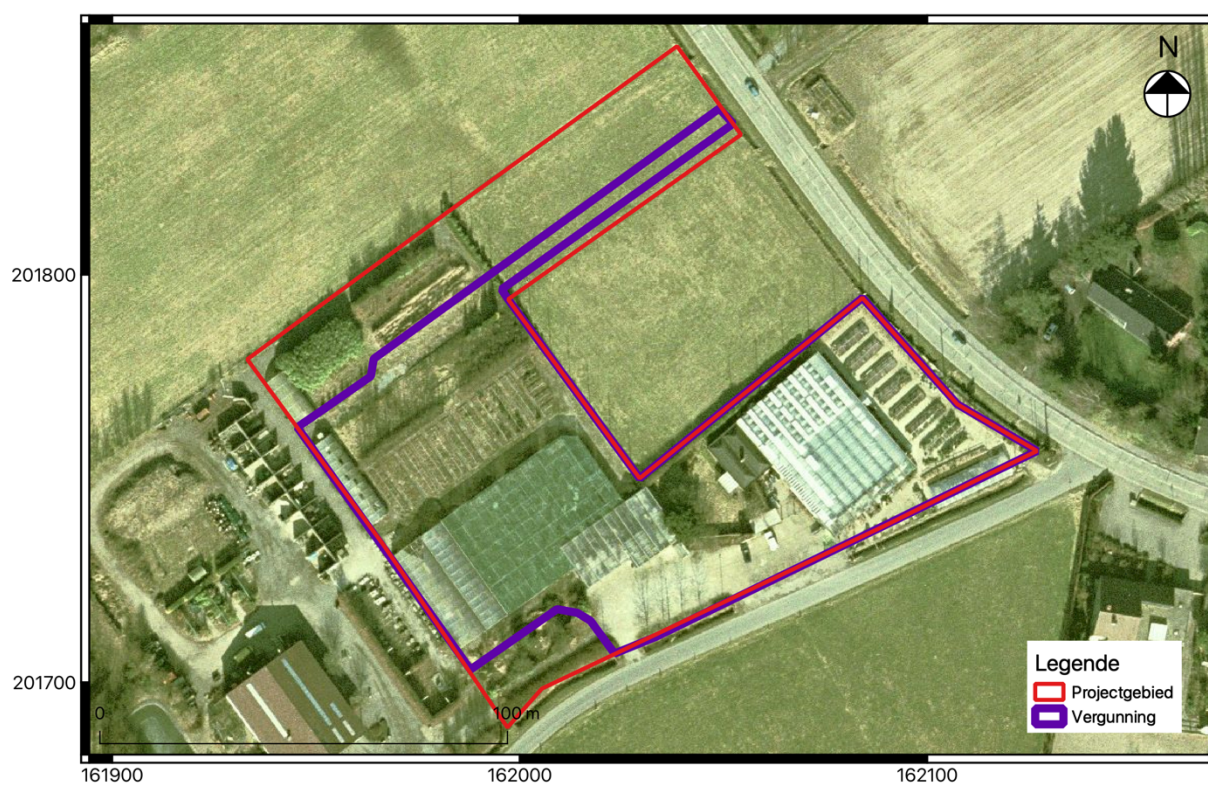

Fig. 1.24: Detail uit een luchtfoto van 2000-2003 met aanduiding van het projectgebied.

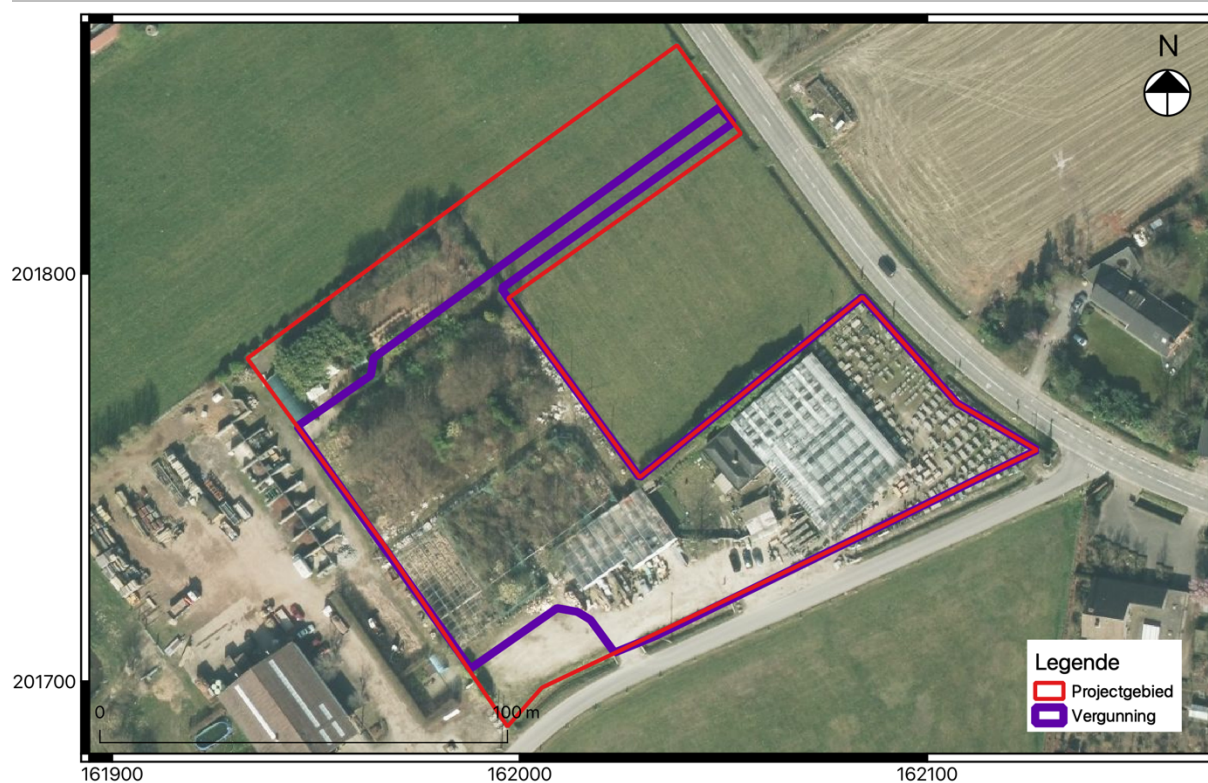

Fig. 1.25: Detail uit een luchtfoto van 2014 met aanduiding van het projectgebied.

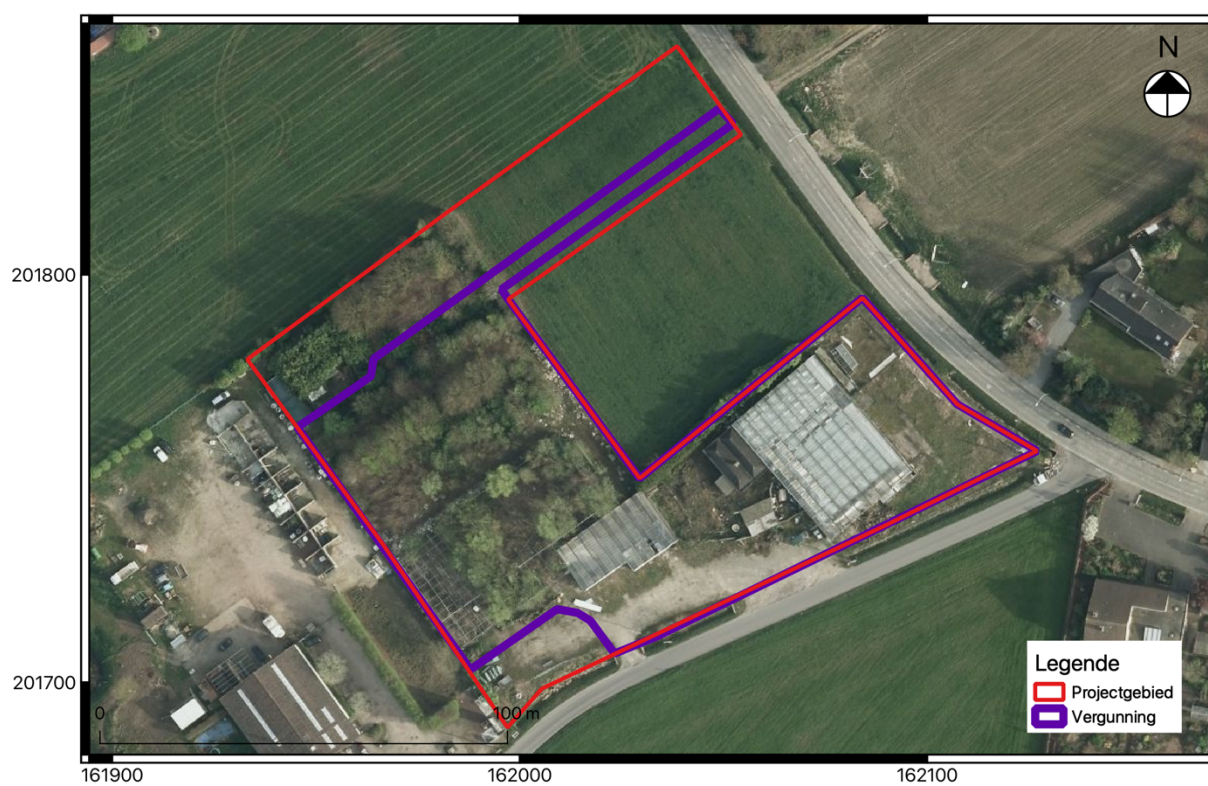

Fig. 1.26: Detail uit een luchtfoto van 2017 met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 1.27: Detail uit een luchtfoto van 2022 met aanduiding van het projectgebied.

Fig. 1.28: Detail uit een luchtfoto van 2023 met aanduiding van het projectgebied.

1.2.3 Archeologisch kader van het projectgebied

Tot op heden zijn in de nabijheid van het projectgebied geen archeologische vindplaatsen gekend. Er zijn in het gebied nagenoeg geen archeologische prospecties uitgevoerd naar aanleiding van grote infrastructuurwerken. Het schijnbaar ontbreken van archeologische vindplaatsen kan dus eerder het gevolg zijn van het ontbreken van een systematische archeologische inventarisatie van de regio.

Voor een verkaveling net ten oosten van het huidige projectgebied werd een archeologienota opgemaakt (**ID 1374**). Er werd op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek een eerder lage verwachting vooropgesteld. Dit gecombineerd met de eerder kleine oppervlakte maakte dat er geen verder onderzoek werd geadviseerd.

Voor een project ten westen van het terrein werd een archeologienota opgemaakt (**ID 4071**). Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek werd geconcludeerd dat bijkomend onderzoek noodzakelijk was op deel van het terrein. Er geldt een potentieel voor het aantreffen van archeologische resten, aangezien een deel van het terrein zal worden afgegraven en genivelleerd kunnen mogelijk hier resten verstoord worden. Het onderzoek werd geadviseerd in uitgesteld traject, maar werd tot op heden nog niet uitgevoerd.

Voor een terrein ten zuiden werd een archeologienota opgemaakt (**ID 12 827**), met vooronderzoek in huidig traject. Op basis van het bureauonderzoek werd een hoog archeologisch potentieel vooropgesteld, zowel voor het aantreffen van grondsporensites als steentijd artefactensites. Na uitvoering van het landschappelijk bodemonderzoek kon dit potentieel worden bijgesteld voor wat betreft artefactensites (naar laag). Enkel een proefsleuvenonderzoek diende te worden uitgevoerd. Op basis van het proefsleuvenonderzoek werd geconcludeerd dat binnen de grenzen van het projectgebied een archeologische site aanwezig is. Er werden paalsporen, kuilen, mogelijke waterputten en enkele greppels aangetroffen. Een aantal hiervan werden gedateerd in de metaaltijden, andere eerder in de late middeleeuwen tot de nieuwe tijd. Ten slotte zijn er ook sporen uit de nieuwe tot nieuwste tijd aangetroffen: het betreft enkele paalsporen en een greppel die mogelijk in verband te brengen is met de KW-linie. Verder onderzoek in de vorm van een vlakdekkende opgraving werd geadviseerd.

De geadviseerde opgraving werd ondertussen (deels) uitgevoerd door Lares. Hierbij werd het vooropgestelde potentieel niet volledig ingelost. Op het terrein blijkt een eerder lage densiteit aan sporen aanwezig te zijn, echter is nog niet alles gedaan en moet nog een deel worden onderzocht⁵.

⁵ Pers.comm. N.Jennes.

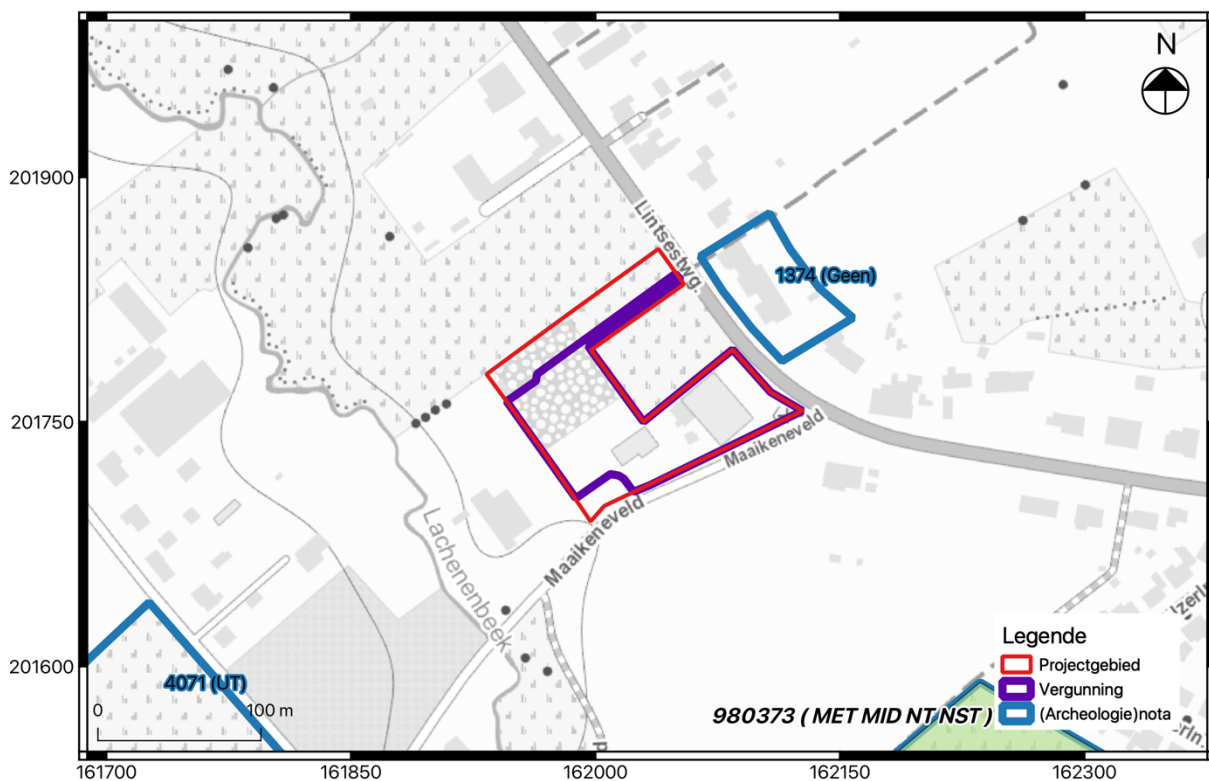

Fig. 1.29: Uittreksel uit de CAI met situering van het projectgebied⁶.

1.2.4 Datering en interpretatie van het onderzochte gebied

Op basis van cartografische bronnen kan worden vastgesteld dat het onderzochte gebied tot in de 20ste eeuw quasi uitsluitend als landbouwgrond in gebruik is geweest. Vanaf tweede helft / einde van de 20ste eeuw verschijnen verschillende serres op het terrein. Vooral de westelijke zone wordt in het recente verleden opnieuw vrijgemaakt, waarbij ook zichtbaar graafwerkzaamheden zijn uitgevoerd.

Het terrein is gelegen op een hoger gelegen zone ten oosten van de Lachenebeek. Dergelijke zones zijn vanuit archeologisch standpunt zeer gunstig voor het aantreffen van archeologische sites, zowel in de vorm van artefactensites als grondsporensites. Echter moet het recente verleden ook mee in overweging worden genomen. Het terrein is lange tijd in gebruik geweest als landbouwgebied, met (vermoedelijk) intensieve activiteiten op het terrein. Vanaf de tweede helft / einde van de 20ste eeuw wordt het terrein echter bebouwd en gebeuren hier allerlei activiteiten. Hierdoor kan het archeologisch potentieel bijgesteld worden naar (eerder) laag.

1.2.5 Synthese

Het bureauonderzoek heeft aangetoond dat er een archeologische verwachting bestaat voor archeologisch relevante waarden uit de steentijd tot en met de Nieuwe Tijd. Er bestaat een verhoogde verwachting voor prehistorie wegens een gunstige bodemserie en landschappelijke ligging. Dit kennispotentieel valt echter te nuanceren doordat het terrein grotendeels bebouwd en verhard is

⁶ www.agiv.be

(geweest), waardoor het aanwezige bodemarchief potentieel verstoord is. Daarenboven zijn de geplande werkzaamheden eerder beperkt in omvang en diepte. Zowel de woning als de loods worden vorstvrij gefundeerd zonder kelderverdieping. Deze bebouwing overlapt grotendeels met eerdere bebouwing en is ook gelijkaardig aan verstoringsgraad. Enkel ter hoogte van de zone van regenwaterputten en infiltratie voor de loods (centraal op het terrein) en ter hoogte van de putten van de woning; met in totaal een oppervlakte van ca. 150 m², kan verwacht worden dat het archeologisch vlak kan worden verstoord.

Kan de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende gestaafd worden?

Het bureauonderzoek alleen kan niet genoeg elementen aanbrengen om de aan- of afwezigheid van een archeologische site te staven.

Zijn er archeologisch relevante sites aanwezig?

Er zijn geen indicaties aangetroffen voor de aanwezigheid van archeologisch relevante sites.

Wat is het wetenschappelijk potentieel van de aanwezige sites?

Potentieel is hier relevante informatie aanwezig over de bewoningsgeschiedenis / antropogene activiteit vanaf de steentijd tot en met de Tweede Wereldoorlog. Gezien het ontbreken van systematisch onderzochte archeologische vindplaatsen in de omgeving is er een grote archeologische kenniswinst te behalen. De aanwezige bebouwing en verharding heeft het terrein echter mogelijk (deels) verstoord. Daarenboven zijn de geplande bodemingrepen eerder beperkt in omvang en diepte, waardoor weinig kenniswinst te behalen valt.

Moeten er bijkomende maatregelen genomen worden omwille van eventuele aanwezige sites?

Niet van toepassing.

Maak een plan van aanpak op voor een eventueel vervolgonderzoek.

Zie paragraaf 2.3

Kunnen maatregelen voorgesteld worden voor een eventueel behoud in situ van een aanwezige archeologische site? Hoe kunnen deze maatregelen afgedwongen en gecontroleerd worden?

Er wordt binnen het projectgebied voorzien in de ontwikkeling van een bedrijfswoning en loods. Het aanpassen van de plannen om behoud in situ te bewerkstellingen is op dit moment geen optie.